

De slag bij Ane.

De Drentse vroegste historie kent slechts enkele bronnen waaruit geput kan worden.

Die bronnen zijn bijna allemaal afkomstig uit de archieven van toenmalige machthebbers en daarmee verbonden instituten als kloosters. Die bronnen bestaan uit oorkonden en aantekeningen die allemaal betrekking hebben op het besturen van gebieden en goederen die worden verkregen of in leen uitgegeven. Over het dagelijkse leven in de nederzettingen of verslagen van gebeurtenissen zijn we aangewezen op slechts enkele bewaard gebleven schriftelijke vermeldingen.

Er zijn enkele Sachsische Chronieken die voornamelijk verhalen over gebeurtenissen die ten zuiden en zuidoosten van het huidige Drenthe hebben plaatsgevonden. De oudste bron voor Drenthe is de Quedam narracio de Groninghe, de Threnthe, de Covordia et de diversis aliis sub diversis episcopis Traiectensibus.

Een verhaal over Groningen, Drenthe, Coevorden en allerlei andere zaken onder verschillende Utrechtse bisschoppen. De schrijver is onbekend, behoorde tot de vertrouwelingen van de bisschop van Utrecht maar was zeer waarschijnlijk afkomstig uit het noordelijk deel van het bisdom.

Het verhaal begint met de regeerperiode van bisschop Hartbert van Bierum, geboren voor 1100 en overleden op 12 november 1150, (= Herbert van Wierum, zoon van Rudolf van Wierum, een afstammeling van de graven van Werl uit Westfalen; zie elders op deze website) en eindigt in 1232 met de slag bij de Nutspete of Mitspete.

Het verhaal geeft een beeld van de strijd om meer vrijheid van handelen van de Drentse (eigenerfde) boeren, die steun vonden bij de Drost van Coevorden, (of omgekeerd).

In 1196 werd Rudolf, zoon van Volker, burggraaf van Coevorden. Volker was een zoon van Ludolf, de broer van Herbert, bisschop van Utrecht. Zij zijn afstammelingen van de graven van Werl die o.a. Fivelgo als leengoed bezaten. Omstreeks 1200 was Egbert van Sepperothe prefect van Groningen, samen met zijn broers Rudolf en Menzo, als opvolgers van hun grootvader Leffert, ook een broer van bisschop Herbert. Rudolf was in 1191 tijdens een kruistocht overleden en feitelijk was Egbert de Prefect. De burgers van Groningen wilden evenals de boeren van Drenthe ook wel meer vrijheid van handelen, maar vonden uiteraard geen gehoor bij prefect Egbert. Die was niet van plan macht in te leveren ten voordele van de burgers. De burgers werden aangevoerd door leden van het huis Gelkinge. De Gelkingers zochten steun bij de Drenten en de drost van Coevorden.

Prefect Egbert van Groningen kwam dus lijnrecht tegenover de drost of burggraaf Rudolf van Coevorden te staan.

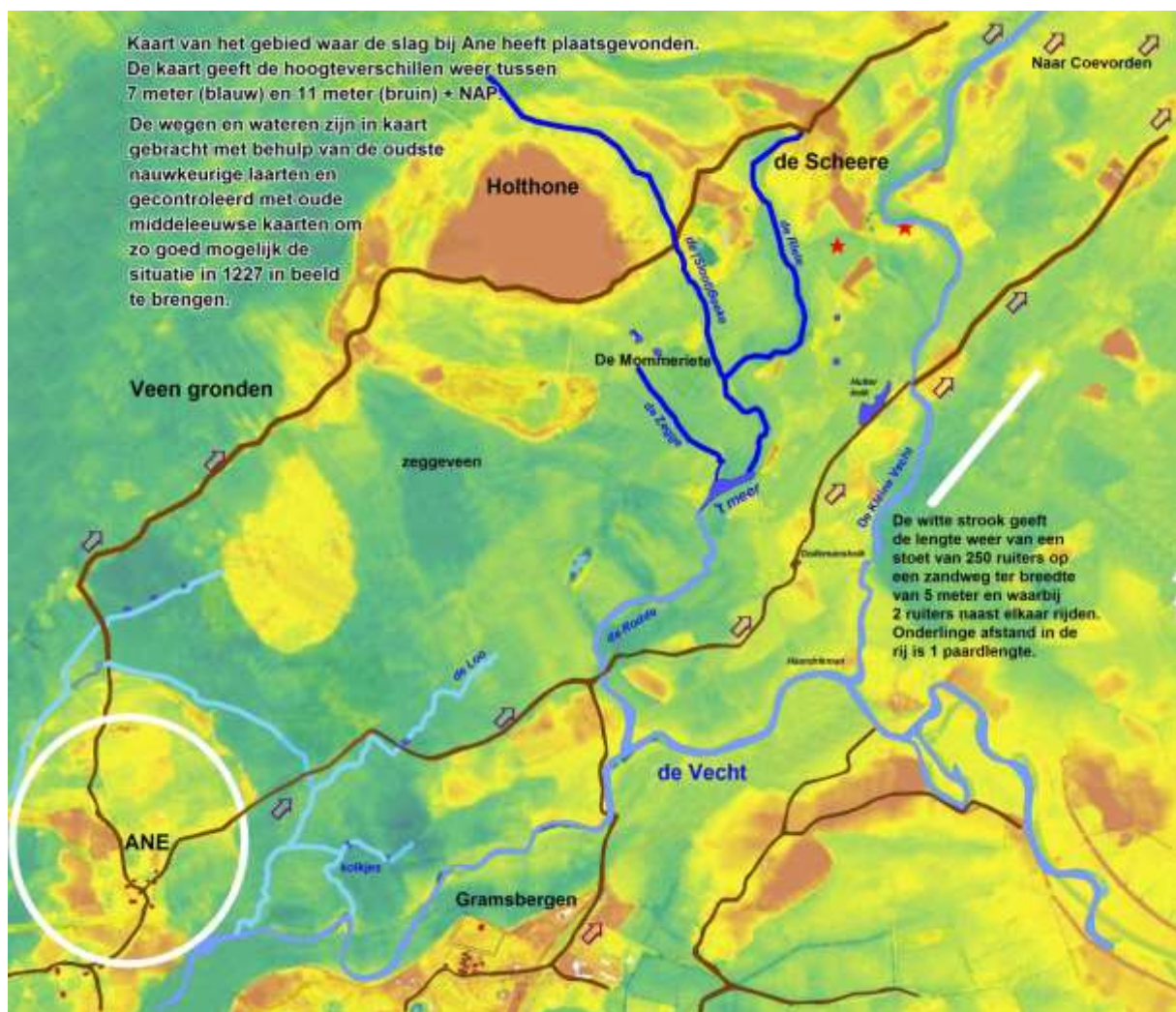
De Drentse adel, allen leenmannen van de bisschop van Utrecht, was onderling nauw verwant. In mannelijke lijn stammen de van Coevordens, van Echten, van Ansen, van Peize en de Clenckes allemaal af van de graven van Werl, de van Norchs, van Ruinens en van Steenwijks allen van de ridders van Kuinre en daarvoor zeer waarschijnlijk van de graven van Gelre. De van Groningens van 1200 stammen in mannelijke lijn af van Godschalk van Sepperothe, die echter getrouwd was met een dochter van Leffart, afstammeling van de graven van Werl. Een dochter van Godschalk van Sepperothe was getrouwd met Hendrik van Norch. Een andere dochter van Sepperothe was getrouwd met de schulte van Eelde. De familiedraden liepen dus via allerlei paden van borg tot borg. De schulte van Eelde had familiebanden met de van Peizes, dus van Werl. Deze schulte bezat ook een machtspositie in Drenthe, want voor 1200 behoorde deze functie tot de taak van de burggraaf van Coevorden. Uit oorkonden blijkt dat in de tijd tussen 1200 en 1300 de van Norchs de aanvoerders waren van de clan Steenwijk-Ruinen-Ansen-Echten-Norch.. Deze zijn altijd de bisschop van Utrecht trouw gebleven. De Drentse adel rond de stad Groningen en de Clenkes waren wat minder trouw en hun steun aan een partij hing vaak af van de beste mogelijkheid om te overleven.

De trouweloosheid van vooral Rudolf van Coevorden en de steun die hij kreeg van de Drentse boeren deed de toenmalige bisschop van Utrecht, Otto, besluiten voor eens en voor altijd hier een eind aan te maken. Hij toog met een groot leger naar Coevorden en nabij Ane vond een veldslag plaats tussen Rudolf van Coevorden en aanhangers en de bisschop van Utrecht en aanhangers.

De slag wordt uitvoerig beschreven in de Quedam narracio. Over de precieze plaats waar de slag heeft plaatsgevonden verschillen historici van mening. Een nauwkeurige kaart van het terrein in die tijd zou uitkomst kunnen bieden, maar zo'n kaart is niet voorhanden.

Een reconstructie maken die zo goed mogelijk de toenmalige terreinsituatie weergeeft is wel mogelijk. Daarvoor kunnen we de kadastrale kaart van 1832 nemen op een achtergrond van de actuele hoogtekaart. De actuele hoogte is in de loop der jaren wel wat gewijzigd vanwege nieuw aangelegde wegen en waterlopen en door uitgevoerde verkavelingen, maar die wijzigingen kunnen grotendeels weer ongedaan gemaakt worden. De ligging van de wegen op de kadastrale kaart zal niet veel verschillen van die omstreeks 1200-1300. Het verkavelingspatroon 1832 kan weggelaten wanneer de begrenzingsen duidelijk ver na 1230 moet zijn ontstaan.

Een door mij gemaakte reconstructiekaart van het gebied Ane – Holthone-de Scheere ziet u hieronder.

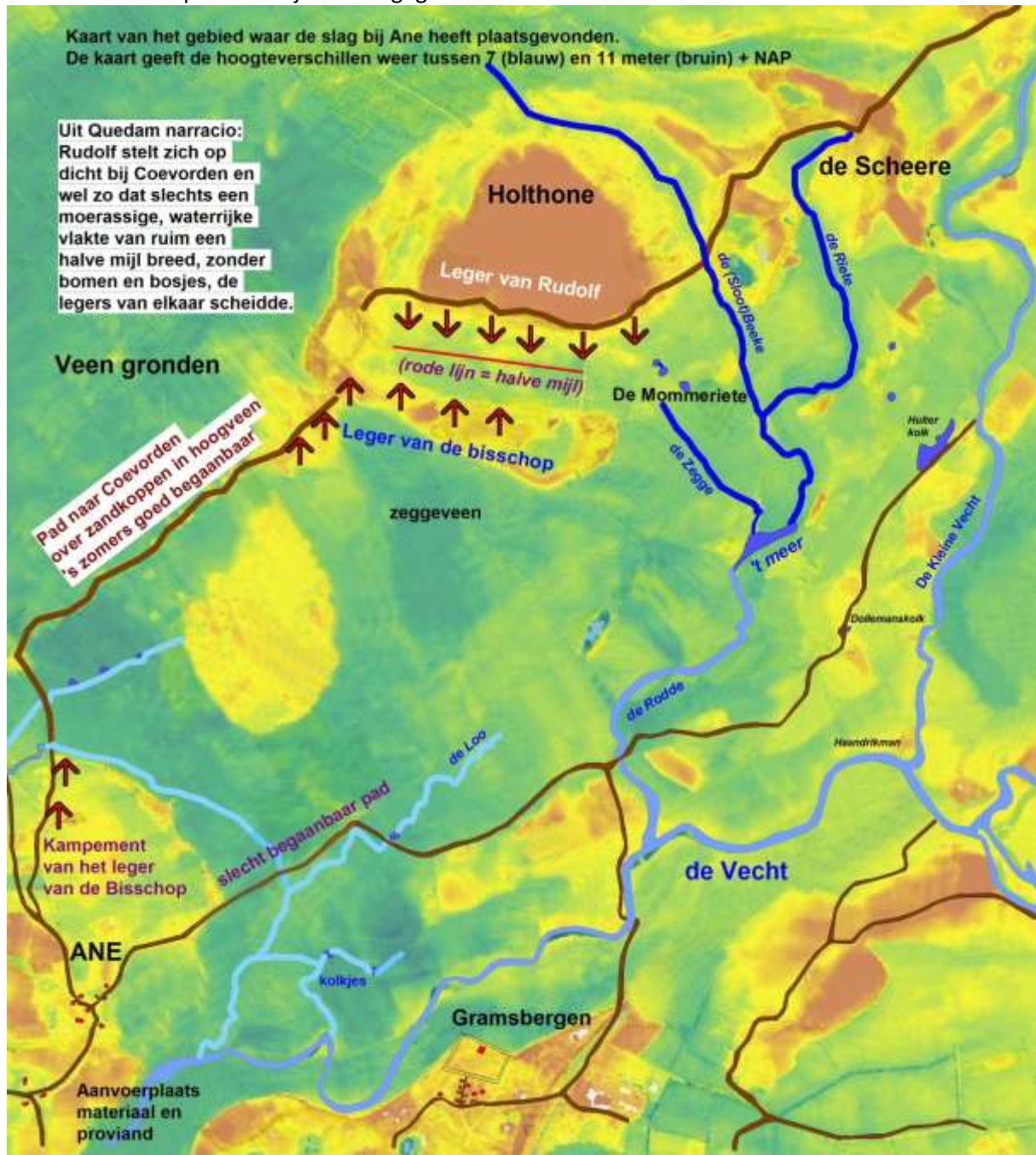

De bedoeling van deze kaart is om zo goed mogelijk de terreinsituatie in dit gebied weer te geven zoals die waarschijnlijk in 1227 was. Op basis van de vroegste kaarten van dit gebied liepen er twee wegen vanaf Ane-Gramsbergen richting Coevorden. Een linker route via wat hoge zandkoppen in het veen, nu Anerveen, naar Holthone en via de Scheere en het klooster naar Coevorden.

Een rechter route via hogere zandkoppen boven Gramsbergen naar de Kleine Vecht bij de huidige Hulterkolk en dan verder over hogere zandkoppen naar het Klooster waar deze aansloot op de eerst genoemde weg. Tussen beide wegen was geen verbindingsweg. De latere Scheerseweg is pas in 1402 aangelegd door Frederik van Blankenheim.

Beschreven staat dat de bisschop van Utrecht via Ommen en Hardenberg naar Gramsbergen is gegaan en vandaar naar Ane, waar een tentenkamp werd opgericht. Het materiaal was per schip aangevoerd over de Vecht en aldaar gelost. Waarom koos hij voor Ane en niet voor Gramsbergen als vertrekpunt richting Coevorden. Waarschijnlijk om naar Coevorden te gaan via de route over het hoogveen naar Holthone en dan verder via de Scheere. Deze weg is zomers heel goed begaanbaar. Als hij de rechter route neemt vanaf Gramsbergen moet hij drie keer een water oversteken en dat brengt altijd risico's met zich mee.

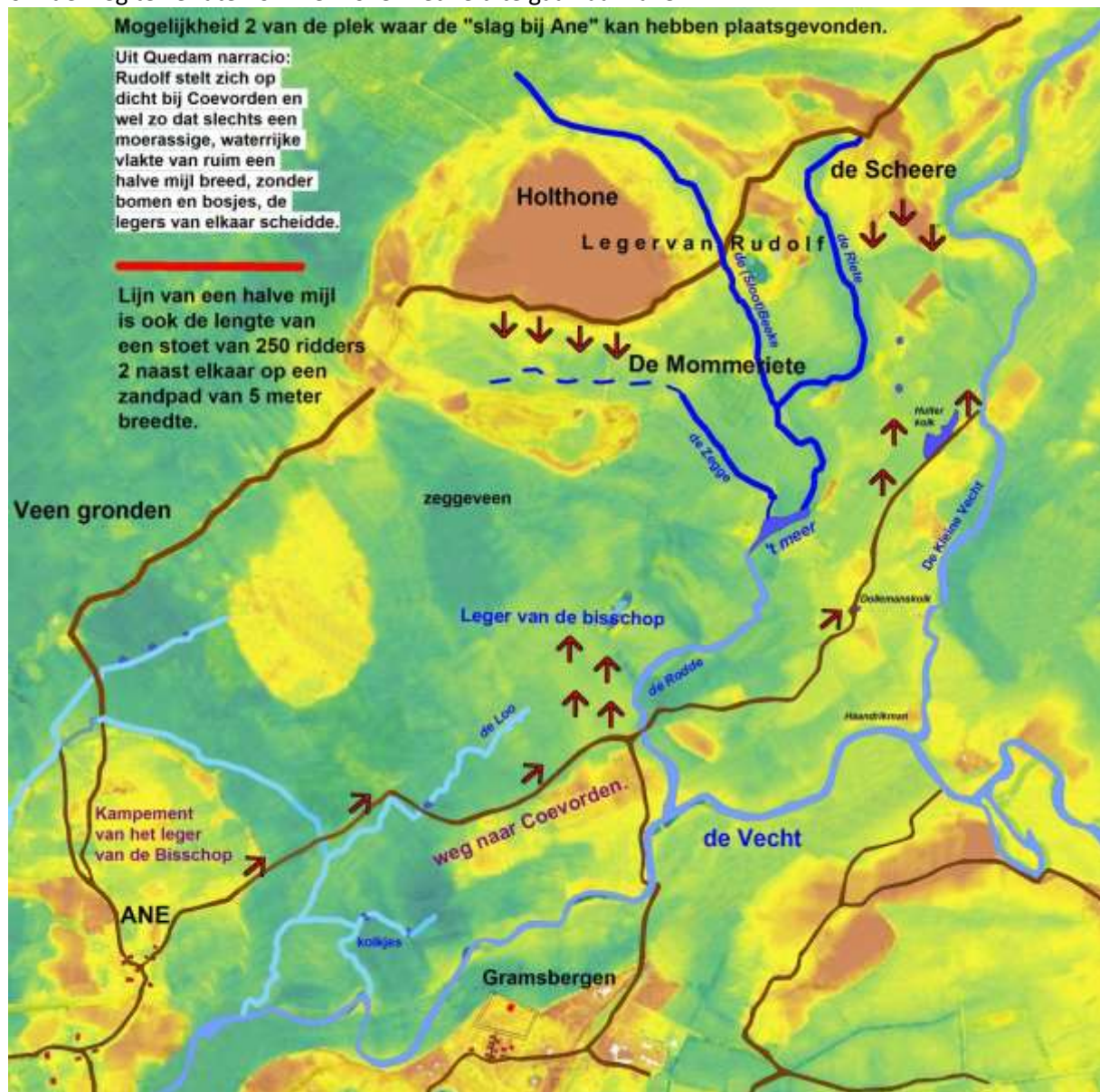
Wanneer wij aannemen dat hij de linker route heeft genomen kan de slag hebben plaatsgevonden zoals hieronder op het kaartje is weergegeven.

Rudolf van Coevorden heeft zich zichtbaar opgesteld langs de zuidrand van de Holthoner es. Hij kijkt naar het zuidwesten op de weg waarlangs de troepen van de bisschop naderen. Vermoedelijk rijden de ruiters per twee naast elkaar op een zandweg die ongeveer 5 meter breed is. Er is enige tussenruimte tussen elk paar ruiters en elk paar ruiters zal ongeveer 6 meter weglengte gebruiken.

Wanneer wij het aantal ruiters, op basis van de lijst van gesneuvelden, voorzichtigshalve schatten op 250, dan is dit een lange rij ruiters van minimaal 750 meter achter elkaar. Bij de hoogte aangekomen die wij nu als Venema's berg kennen, zien de voorste ruiters van de bisschop de troepen van Rudolf, in hun ogen een zootje ongeregeld, staan en gaan naar rechts om zich op te stellen tegenover Rudolf om daarna in slagorde te gaan aanvallen. Een peulenschilletje toch. Wat zij dan niet weten is dat de relatieve laagte tussen de Holthoner es en Venema's berg een verzamelput is van grond en regenwater, waar zich zeggeveen heeft ontwikkeld dat weinig draagkracht heeft. En bij de eerste aanval van de troepen van de bisschop gaat het dan mis. Vluchtroutes zijn er niet. Wie naar rechts uitwijkt naar wat hoge koppen in het landschap loopt daarna vast in de Mommeriete bij de Slootbeke en weet men die te nemen dan volgt de Riete. De weg terug is de beste en die is door velen genomen, maar werden door Rudolf en zijn helpers achtervolgd en alsnog omgebracht of gevangen genomen. De achtervolging is door Rudolf voortgezet tot en met het kamp, waar hij alle kostbare spullen heeft verzameld en meegenomen.

Wanneer de bisschop toch de rechter route heeft genomen, zijn er maar twee punten aan de weg aan te geven waarvan Rudolf van Coevorden kan verwachten dat de bisschop zich zal laten verleiden om de weg te verlaten om hem over het veld te gaan aanvallen.

Rudolf kent de streken rond Coevorden goed, want dat behoort tot zijn basiskennis om Coevorden goed te kunnen verdedigen.

Maar ook in het leger van de bisschop bevonden zich ridders uit de omgeving, waarvan verwacht mag worden dat zij wel enige kennis hebben van dit soort terreinen. De bisschop zal dus niet ergens willekeurig het terrein zijn ingegaan.

De plaats waar de bisschop met zijn leger de weg dan zeer waarschijnlijk kan hebben verlaten en het veld in is getrokken moet dan de plek zijn waar de weg van Gramsbergen aansluit op de weg naar Coevorden. Daarvoor moet het vrije veld hebben gelegen waar de legers elkaar konden zien. De eerste paar honderd meter vanaf de weg zal de grondslag nog stevig genoeg zijn geweest, maar daarna begon de slappe zeggegrond. Niet alle strijders van de bisschop zullen direct zijn weggezakt. De grootste problemen zullen zijn ontstaan direct voor de hoogte waar het leger van Rudolf zich bevond. Daar verzamelt zich het regenwater van de hoogte en zorgt voor een natte slenk. Daar zal de grootste paniek zijn ontstaan en wie daar zijwaarts probeerde te ontkomen kwam van de regen in de drup. De vluchtweg was afgesloten door de Beeke en de Riete. En daar zullen waarschijnlijk de vrouwen van de boeren hebben klaar gestaan om een handje te helpen.

Wanneer Rudolf van Coevorden tevoren niet weet langs welke weg de bisschop zal naderen zal hij positie kiezen die zodanig is dat hij, wanneer het leger van de bisschop in moeilijkheden komt vanwege het wegzakken, zichzelf kan aanvallen, zonder belemmerd te worden door riviertjes of stroompjes. De Riete was zeker in 1227 aanwezig. Ook de Stroombeke en zeer waarschijnlijk ook de Zegge. De Riete en de Stroombeke zullen duidelijk zichtbaar in het terrein aanwezig zijn geweest om het overvloedige water vanaf de venen achter de Scheere en Holthone af te voeren. De naam Stroombeke zegt genoeg. Deze stroomt altijd en zal niet begroeien.

Rudolf had dus twee mogelijke opstelplaatsen. Langs de zuidrand van de Holthoner es en de zuidrand langs de Scheere. Wanneer hij ziet dat de bisschop de rechtse route kiest, richting kleine Vecht, dan kan hij eventueel nog redelijk snel de hoogte, nu bekend als Venema's berg als opstelpunt kiezen. Overblijfselen van de strijd zijn later maar op één plek gevonden en wel direct ten zuiden van de Grote Scheere, tussen de Kleine Vecht en de Riete. Maar dat wil niet zeggen dat alleen daar de strijd heeft plaatsgevonden. In hun vlucht zijn ook nog vele ridders achtervolgd en gedood. Gelet op de wijze waarop vroeger werd gestreden is de op kaart 1 aangegeven plek naar mijn mening de meest waarschijnlijke waar de strijd is begonnen.

Over de slag bij Ane zijn op het internet meerdere sites te vinden die hier aandacht aan schenken.

http://www.slagbijane.nl/SBA_site/

De vereniging Herdenking Slag bij Ane

<http://www.necoma.nl/SBA01.html>

Site van Peter van Grijfland.

<http://86.84.95.4/nazatendevries/Artikelen%20en%20Colums/Slag%20bij%20Ane/Slag%20bij%20Ane.html>

Site van Harm Hillinga

<http://slagbijane.noordoosten.nl/00-02.htm>

Site van R. Gritter (verslagen over de herdenkingen)

<http://www.graafschap-middeleeuwen.nl/oorlogvoering/slag-ane.html>

De Graafschap in de Middeleeuwen

<http://www.coevorden.nl/over-de-gemeente/geschiedenis/coevorden/jaartallen-en-gebeurtenissen/de-middeleeuwen/de-slag-bij-ane-28-juli-1227/beschrijving-slag-bij-ane.html>

Site van de Gemeente Coevorden

<http://oud-schoonebeek.nl/index.php/drenthe/coevorden/485-1227-slag-bij-ane>

Site van Oud Schoonebeek

Norg, 8 april 2014. Anne Post

